

A Waldorf-pedagógiáról

Amikor „gyermekbarát” vagy „gyermekközpontú” pedagógiáról hallunk, az elnevezés mögött azt a törekvést sejtjük, hogy a nevelés a gyermeknek jó is legyen, vegye figyelembe szükségleteit, és közben lehetőleg ne érezze rosszul magát. De honnan tudjuk, hogy mi „jó a gyerekeknek”, honnan tudjuk, mire is van szüksége?

A választ az antropozófiai emberkép, a felnövekvő emberről szóló tudomány adja meg, ami a Waldorf-pedagógia szellemi háttere.

„Minél inkább belenövünk (mint gyerekek) a jövőbe, annál inkább meg kell tanulnunk, hogy mindazt, ami fizikailag körülvesz bennünket, szellemileg is megragadjuk. És ezt a tanár pedagógiai tevékenységével kell kezdenünk, aki a felnövekvő gyermekkel foglalkozik. (...) a nevelésen keresztül az ember e legnagyobb rejtélyét akard megfejteni minden egyes emberben!” – ezt a tanácsot adta többek között Rudolf Steiner, a Waldorf-pedagógia és a Waldorf-iskolák létrehozója a nevelőknek. A Waldorf-tanárok egyrészt éveken keresztül tanulják, hogy hogyan ismerhető meg az ember, a gyermek, a maga teljességében, másrészt pedig azt tanulmányozzák, hogy vajon az egyes életkorokban, a fejlődés különböző fázisaiban mit igényel a gyermek, mi az, ami összhangban van a belső világával, mi az, ami lelkileg és szellemileg is gazdagítja és feldolgozható élményeket ad neki. Ebből kiindulva jött létre a Waldorf-iskolák saját kerettanterve, kizárólag a gyermekek életkori sajátosságaira alapozva.

A Waldorf-nevelés már az óvodákban is a teljes embert veszi figyelembe, vagyis azt, hogy a fizikai megjelenésén és fejlődésén kívül lelki és szellemi része is van, és ezeknek a részeknek meghatározott növekedési szabályai vannak a felnőtté válás folyamatában. A középiskolai években is tovább folytatódik a fizikailag-lelkileg-szellemileg teljes embernevelés. Természetesen mindhárom intézményben kicsit másképp fordulnak a gyermek felé, mert mindig azt a részét kell segíteni, nevelni, támogatni, ami az adott életkorban a legintenzívebben fejlődik. Ez egyben a gyermek szükséglete is.

A Waldorf-iskolák hagyományosan 12 évfolyamos egységes iskolák. Ennyi idő alatt tudnak a Waldorf-pedagógia által a gyerek, illetve a gyerek képességei kiteljesedni. A tanítást a Waldorf-tanterv határozza meg, amely igazodik a NAT-hoz is. (Az állami érettségire való felkészüléshez szükség van egy tizenharmadik évre is.) Az első nyolc évben az iskola osztálytanítói rendszerrel működik, vagyis (lehetőség szerint) egy ember vezeti végig az osztályt az általános iskolán. Az osztálytanító személyén át kezdik a világot felfedezni, kezdetben az ő tekintélye az, ami vezeti őket, később az elismerés, amit kivívtak. Kezdetben, vagyis 1–3. osztályban mindent az osztálytanító tanít, kivéve néhány speciális tantárgyat, mint például az idegen nyelveket, euritmiát. A felsőbb

osztályokban már más tanárokkal is találkoznak a gyerekek a szakórákon, de még mindig naponta több órát együtt tölt az osztály és az osztálytanító. Ez az erős kapcsolat a tanítási-tanulási folyamat egyik meghatározója. Az osztálytanító felelős tehát a gyermekekért külön-külön és az osztályért mint közösségért. Épp ezért ő a letehetően annak, hogy az osztály összetétele milyen legyen, hány és milyen képességű gyermeket tud biztonságosan vezetni. A Waldorf-osztályok hagyományosan nagyobb létszámúak, hiszen az osztály a társadalom kis leképezése, tehát igen sokszínű és változatos lehet.

Az alaptantárgyakat epochákban tanulják a gyerekek. Ennek egyik jelentősége abban áll, hogy a főoktatás hosszabb időkerete lehetőséget ad a nyugodt, kapkodás nélküli munkára, a témákban való elmélyedésre, és ami talán még fontosabb: lehetőség van a témákat egységben vizsgálni, és nem kell szétvágni tantárgyi darabokra. (Pl. az ókori görög történelem tanulásakor a gyerekek irodalmi alkotásokkal is ismerkednek; a füzetekben leírt szövegeken a helyesírást is tanulják, gyakorolják. Le is rajzolják a görög épületeket, tárgyakat, görög tájakat festenek, és zenében is kapcsolódnak a görögökhöz.) A főoktatás témája, tantárgya három-négy hetenként változik. Az epochák lehetőséget adnak egy-egy nagyobb egység áttekintésére: mivel napról napra megvan a folyamatosság, nem kell mindig újra kezdeni. Ez tehát az idő szempontjából is nagyon gazdaságos forma. Az epochák rendszere eredetileg arra épül, hogy a képességek az intenzív gyakorlás után egy „alvó” időszakba kerülnek, ami segít abban, hogy az élmény elmélyüljön lelki szinten, és a későbbiekben készségként legyen továbbfejleszhető. Az epochánként változó témájú főoktatást egy hosszabb lélegzetű szünet után a szakórák követik.

A szakórákon olyan tárgyakkal foglalkoznak a gyerekek, amelyeket nem epochális formában tanítunk: ének-zene (ami a főoktatásban is megjelenik, de a szakórában több idő van rá), festés, rajzolás (külön is van, és az epochán belül is), angol, német (vagy más idegen nyelv), kézimunka, kézművesség (fafaragás). Vannak olyan szakórák is, amelyek gyakorló jellegűek; pl. a matematika epochák között gyakorló matematikaórák biztosítják az ismeretek, képességek folyamatos gyakorlását. A Waldorf-iskolában csak a 11. osztálytól van osztályzás, addig a gyerekek részletes szöveges értékelést kapnak év végén a bizonyítványukban (és év közben is egy rövid értesítőben). Az osztálytanítóval, majd később a szaktanárokkal kialakult szoros kapcsolat naponta ad a gyerekeknek visszajelzést, értékelést. A szülőkkel havi-kéthavi szülői esteken beszélgetünk a pedagógiáról és az osztályról, valamint félévben személyes megbeszéléseket tartunk.

Ezek után térjünk vissza ismét oda, hogy mi a jó a gyerekeknek? Az, hogy a tanítás abból induljon ki, amit ő ismer. Azzal foglalkozzon, ami az adott életkorban legközelebb áll hozzá. Ahogy az

epochális oktatási rend is abból indul ki, hogy milyen formában legjobb technikailag tanulni, úgy minden tartalmat is, amit tanítunk, a gyermekből kiindulva és a gyermekhez kapcsolódva kell tanítani.

Hogyan tanulnak a gyerekek? Másképp, mint a felnőttek. Amíg óvodások, a körülöttük lévő világot úgy kell nekünk, felnőtteknek berendezni, hogy olyan legyen, amit érdemes *leutánozni*. Az óvodás gyermek utánzással tanul. Mindig. Akkor is, amikor szeretnénk, hogy utánozzon, mert meg akarunk valamit tanítani neki, például a cipőfűző bekötését – és akkor is, amikor nem gondolunk arra, hogy utánozni fog, vagy épp nem is szeretnénk, ám az óvodás mindent magába szív, utánzással. Ezért ügyelnek a Waldorf-óvodákban, hogy a környezet és minden, amit tesznek, szép legyen.

Az iskolás gyermek is utánoz még egy darabig, de fokozatosan az utánzás a fizikai szintről a lelki szintre tevődik: a környezet benyomásait, hangulatát utánozza le, *beleérzéssel* tanul. A lelki élményeken keresztül tanul, nem elvont, absztrakt fogalmak által, intellektuális módon. Persze mindent lehet siettetni, de minden siettetésnek ára van, ami előbb-utóbb beköszön.

Az általános iskolában tehát szépnek kell lennie a környezetnek, és jónak kell lennie annak, ahogyan és amiben él, amit tanul. A megközelítést, amivel a tanár és a többi felnőtt a gyermekek felé és a világ dolgai felé fordul, szintén utánozni fogják a gyerekek. Ezért nagyon fontos a szeretetteljes hozzáállás, hogy minden tettünket a szeretetből kiindulva vezessük.

Fontos feladat, hogy a gyermek, megismervén a körülötte lévő világot, otthon érezze magát benne. Ismerje a képességeit, tudja, hogy hol és mire használhatja őket. Minden, amit a gyermek az iskolában tanul, kézzelfogható, lelkével átélhető kell, hogy legyen.

Ami szép és jó, az *igaz* is, ez aztán a középiskolában érik össze.

Vajon milyen világ az, ami jó, és amiben, mint a növény a jó földben, a gyermek könnyen tud növekedni? Ennek a világnak egy kerek egésznek kell lennie. Ahol mindennek gyökere is van, nem csak szára vagy pláne csak levele, hogy megtapasztalhassák az egységet mindenben. (Amikor elkezdünk kötni, előtte a bárány jelenik meg, és a gyapjú, a rokka és az orsó, mire végül a fonal is megérkezik. A kötöttük botokból lesznek, amiket meg kell munkálni, hogy eszközök lehessenek. Pontosabban varázspálcák, amivel a fonalakból sok hasznos dolog lesz: sál, párna, szütyő...) Minden tantárgynál, ami belép az életükbe, az egész, a teljesség a kiindulópont. A világ tőlük kiindulva, fokozatosan válik átélhetőbbé és érthetőbbé számukra. Fontos, hogy a *gyerekek önmaguk fedezzék fel a világ dolgait*. A gyermeki megismerési utat követve először az egészet egyben lássák (mint ahogyan a kisgyermek is óriásfogalmakat alkot), majd az észlelés és a fogalomalkotás finomodásával fedezzék fel az egyre differenciáltabb kis részleteket. Fontos, hogy ne kész, megmásíthatatlan tényeket tanítsunk nekik, hanem hogy érzéseiket, akaratukat és gondolkodásukat

egyszerre arra ösztönözzük, hogy a világot a maga változatosságában, összefüggéseiben, szeretettel tudják megismerni, befogadni. Így juttatjuk őket élő, a változásokat felvenni képes gondolkodáshoz. Az egység, ahogy az embert, a gyermeket látjuk, nemcsak fizikai, de lelki és szellemi képességeivel egyetemben, az egység, ahogy a tanulnivaló felépül, megmutatkozik a tantervben is. A Waldorf-iskolákat a művészeti iskolák közé sorolják, pedig van pár lényeges különbség. A művészet nem oktatott tárgyanként jelenik meg, bár vannak művészetekkel foglalkozó szakóráink, de nem kis művészeket nevelünk. „Ismerd meg önmagad!” – szól a Thalésznak, illetve Szolónnak tulajdonított mondat az ókori Delphoi szentélybe vezető út elején. A művészetek gyakorlása által saját magukról, képességeikről szereznek újra és újra tapasztalatot, és a jártasságukkal a személyiségük is fejlődik. Eközben a környezetükről és a világról is tanulnak. Másrészt a művészi megformálás a mindennapi órák gyakorlatában is állandóan jelen van, minden tárgyban és szakórában, a nevelésben, illetve abban, ahogyan a tanárok az órákat összeállítják, és a gyermekek felé fordulnak. A szociális nevelés része, hogy céljaink szerint egymással és a többi emberrel tanuljanak meg foglalkozni (előbb, mint az elektronikus eszközökkel) és viselkedni. Meg kell tanulniuk megismerni és tiszteletben tartani a határokat, amiket a közösség és a másik ember húz, hogy később akadály nélkül be tudjanak illeszkedni az emberi társadalomba, és a szabadságot úgy ismerjék meg, hogy azt ne más kárára tegyék.

A tanulás tehát mindig tapasztalatszerzésből indul, a gyakorlatból és a fantáziából. Abból, amit teszünk, és amit közben átélünk. A fantázia viszont éppoly sérülékeny, mint a test. A test sem képes visszánöveszteni végtagokat, és a sérült vagy a teljesen ki sem alakult fantáziavilág sem épülhet fel később rendesen. Erről még lesz szó. Végül sosem maradhat el a tapasztalatok összegzése, a tanulságok megvitatása és rögzítése. A Waldorf-iskola nem használ tankönyveket. A gyerekek tankönyvei a saját maguk által készített – írt és rajzolt – nagyalakú, sima lapú füzetek. Az alsóbb osztályokban ceruza és toll helyett méhviasz krétákat használnak.

Mi a jó tehát a gyerekeknek? A valóság. De mi a valóság? Nem minden valóság, ami az életben ma körülvesz bennünket? Nem. A valóság az, amiben a gyermek megtalálja mindazt, ami a szükségletei kielégítéséhez kell. A legfőbb szükséglete az önfenntartáson kívül, hogy belenövekedhessen a világba, az igazi világba. Fokozatosan, életkorilag mindig megfelelő módon megismerhesse a világot, egyre táguló körökben maga körül. Az igazi világot, nem egy látszatvilágot, nem egy leképezett világot, amelyet az elektronikus eszközökön keresztül láthatunk. Ez kulcsszó, hogy láthatunk, mert a gyermek teljes valójával, minden érzékével kell, hogy a világot megismerje, nem csupán mások által elégett képek sorozatait látva. A valóság az, amit tapinthat, szagolhat, megkóstolhat. Amiben vizessé, sárossá válik, ahol hol hideg, hol meleg van. Ahol sokkal

több szint láthat, mint amit a pixelek közvetíteni tudnak, és sokkal több sávon hallgathat, mint amit a gépi hang vagy zene adni tud.

Ezzel egyenrangú fontosságú, hogy közben a saját belső képzeletvilága, belső képalkotása, fantáziavilága is fejlődhessen. Minden perc, amit azzal tölt, hogy gépeken keresztül közvetített képeket néz, összeadódik, és a fejlődésében, érzékszervekkel tapasztalható világi tapasztalataiban, a belső világának és fantáziájának gazdagodásában, képességeinek fejlődésében ez *hiányként* mutatkozik.

(Rövid és gyors számolás: napi „csupán” 20 perc mesefilmmel vagy telefonos játékkal mennyi ideje lesz „elmaradásban”? Egy év alatt 7300 perc, ami kb. 121,5 óra, ami több mint 5 nap. Ennyivel kevesebbet tapasztal és gazdagodik. Illetve, ha a napokat az ébren töltött órákkal számoljuk, akkor már csaknem 9 nap. Ha ebből az étkezés, tisztálkodás idejét kivesszem, akkor lassan két hetet tesz ki az az idő, amennyivel a napi 20 perc képernyő nézéssel elmarad – vagyis ami tulajdonképpen két hétre megakasztja a fejlődésben. Hogy ez éves szinten nem sok? Lehet. De egyrészt a gyermekek „időézelése” más, mint a felnőtteké: egy 7 éves gyermeknek 1 év több, mert az életének az 1/7-ed része, vagyis egy 35 éves ember az életéből 5 évre tekinthet úgy vissza, mint egy hét éves az utolsóóra. Így ami nekünk 2 hét... az nekik akár 3 hónap. Másrészt, ami súlyosabb: amellett, hogy *hiányzik* a jóból, ez idő alatt a nem nekik való tapasztalat rombol is, és sajnos egyéb, hosszú távú, idegrendszeri és lelki elváltozásokkal is jár.)

Hátráltatja a belső képalkotást, a fantázia fejlődését, márpedig ez minden további tanulás alapja. Az idegrendszeri elváltozások által nem csupán két hetet töröl ki évente a gyermek fejlődésének idejéből, hanem egész további életét megnehezítheti.

Ajánló:

https://www.youtube.com/watch?v=9G_Kn-uBbsE&feature=share&fbclid=IwAR22cs0gpBmiEuDGAZK7YtF4w8cHCfPWpszw7FxAwcb-BNE0NPu4au2A4o

Összefoglalva: a szeretettel közeledés a legfontosabb alapelvünk. A szeretet tiszteletben tartja a másik (a gyermek) szükségleteit, és azt szem előtt tartva segíti. A test-lélek-szellem, vagy gondolkodás-érzés-akarat, vagy ha úgy tetszik, a kéz-szív-fej egymásra hatását figyelemmel kísérve tanítunk. Mindig az egész felől tartunk a részek felé, és a gyermektől kiindulva távolodunk a világ felé, fokozatosan tárva eléjük a valóságot. A minden érzékkel megragadható tapasztalatokból és a belső fantáziavilág serkentésével indulunk, és belső élményeket szerezve gyűjtjük össze a tudást.

Egy nap metszete:

a tanítás első egysége a főoktatás, amely kb. 120 percet jelent minden nap (a gimnáziumban 90 percet). A tanítás a közös fohással, a nap köszöntésével indul, majd beszélgetéssel folytatódik (alsóbb évfolyamokban még mindennap, később ritkábban). „Megérkeznek” a gyerekek, létrejön az a hangulat, ami elengedhetetlen a tanuláshoz. Ezt a figyelemmel teli légkört szolgálja a gyertyagyújtás, a közös éneklés vagy furulyázás.

Ezt követi a ritmikus rész. (Az első négy osztály körformáját később fölváltja a frontális forma.) Ekkor verseket, mondókákat mondanak a gyerekek, kijárják a ritmusát, megjelenítik a verseket, dalokat. A szövegek mindig az adott tananyaghoz és az évkörhöz kapcsolódnak. A ritmikus rész megmozgatja a gyerekek testét-lelkét-fejét, vagyis az egész egyéniségüket. Utána meghatározott rendben helyükre mennek a gyerekek, és következik a főoktatás témájához kapcsolódó tanulási munka.

Speciális tantárgyak:

Euritmia

Az euritmiát általában egyfajta mozgásművészetnek tartják, valójában ennél sokkal több. Az euritmia a végtagokkal végzett gesztusokon keresztül művészi módon próbálja meg kifejezni a beszéd hangjait, a zene dallamát, harmóniáját és ritmusát, miközben térformákat jelenít meg. Az euritmiamozdulatoknak és -mozdulatsoroknak erősítő, harmonizáló és szabályozó hatásuk is van. Az euritmia terápiaként serkenti az életfunkciókat és a gyógyító folyamatokat, reaktivizálja és rendezi az emberben működő életerőket. Ezzel elsősorban a gyermekek fejlődésében nyújt célzott segítséget, a test-lélek-szellem egységének harmonizálásával. Azért tanulják a gyerekek, mert javítja a koncentrációs és koordinációs képességeket, a saját test érzékelését, a térbeli tájékozódást és a testtartást, fejleszti a szociális tudatosságot és az önkontrollt.

Kertművelés

A természettel való harmonikus kapcsolat nagy hangsúlyt kap tanításunk folyamatában. Minden évfolyam valamilyen szinten kiveszi részét az iskolakert műveléséből, de a harmadik osztálytól kezdődően a gyerekek mezőgazdasági munkát is végeznek, így a saját tevékenységükön keresztül ismerkednek meg a természet körforgásának mélyebb összefüggéseivel, és közvetlen és bensőséges kapcsolatot ápolhatnak a földdel.

Ez a munka hatodik osztálytól válik igazán rendszeressé és komollyá. Pl. a gyerekek a munkákról, a növények fejlődéséről rendszeresen naplót vezetnek. A kerti és szántóföldi művelésben egyaránt biokertészeti módszereket alkalmaznak.

Kilencedik osztályban mezőgazdasági gyakorlaton vesznek részt.

A magyar Waldorf-iskolák:

Az első magyar Waldorf-iskola 1926-ban létesült Budán, a Kis-Svábhegyen. A nácik németországi hatalomra kerülésével az iskolát 1933-ban megszüntették. A II. világháború után ilyen szabad iskolák Kelet-Európában nem nyílhattak. 1960 és 1975 között a Török Sándor által szerkesztett folyóiratok (Család és Iskola, Gyermekünk) gyakran népszerűsítették a Waldorf-pedagógia alapelveit, általában a források megnevezése nélkül. 1989 szeptemberében a Művelődési Minisztérium engedélyével megkezdődött a tanítás a solymári Waldorf-iskola első osztályában.

További ajánló:

<https://waldorfszulo.hu/2017/10/21/a-waldorf-pedagogia-lenyege-ismervei/>

Összeállította és írta: Háriné Zalán Emese